

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEJSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal (Cassella postale) Videm 186 -
- Poštni čekovni račun (C/c postale) Videm, št. 24/7418

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir -
letna 500 lir - Za inozemstvo:
polletna 600 lir - letna 1000 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25.— lir

Leto XIII. - N. 8 (257)

UDINE, 1. MAJ 1962

Izhaja vsakih 15 dni

PRVI MAJ

praznik delovnih ljudi

Trdo je življenje našega človeka. Težko delo in vedno večja kriza iz leta v leto je njegova večna spremljevalka. Needin, politično, in sindikalno neorganiziran je izpostavljen vsakovrstnim pijavkam, ki izkoriščajo njegovo silo. Gospodarji, spekulanti ga izkoriščajo, obirajo in izrabljajo njegovo stisko. Davčni vijak ga pritiska in iztiska iz njega zadnje prislужne lire, kadar je šlo za vojno, je bil naš človek vedno tisti, od katerega so zahtevali največ krvnega davka. Zlorabili so ga kot meso za kanone ter ga tirali, da je za tuje interese nosil glavo na prodaj na najbolj nevarne in izpostavljene točke.

Naš kmet, naš delavec, naš človek gara iz dneva v dan, ko pa izračunava uspehe svojega truda: polnega dela, ugotavlja vedno bolj, da se mu naporno delo vedno manj izplača. Brez dvoma spadajo naši ljudje med najbolj delavne vendar se stalno nahajajo v socialnih težkočah. Zaradi visokih delovnih ur in pomanjkanja sredstev se le malo ali nič ne morejo posvečati kulturnemu življenju, izdatni vzgoji otrok in skrbi za svoje zdravje. Tako živijo naši ljudje in hodijo še vedno pot hlapca Jerneja ter postajajo vedno bolj berači na svoji zemlji. Pa tudi onim, ki si služijo črni kruh v belgijskih minierah, v Franciji, Švici, Germaniji, Avstriji, Afriki, Avstraliji ali v pragozdovih Kanade, se ne godi dosti boljše. Tudi tam jih izmzgavajo, tudi njim pijejo kri. Delajo v nedopovedljivo težkih razmerah, na starost pa prihajajo izčrpani umirajo pod domačo streho, čestokrat brez nika-ke pokojnine ali druge podpore. Sanatoriji so polni naših ljudi, ki bolehamo za silikozo!

Mi furlanski Slovenci bi se morali praznika Prvega maja, ki je največji praznik potlačanih in revnih, bolj oprijeti, bolj veseliti, ker je ravno praznik Prvega maja tisti, ki je delavcem, ki je tistim, ki so bili zaničevani in zapostavljeni pomagal, da so prišli do boljših delovnih in sindikalnih pravic, do enakopravnosti. Prvi maj nas uči, da se morajo združiti vsi delavni ljudje v enotno fronto, ker samo ta pomeni silo, ki bo znala urediti medsebojno sožitje tako, kakor učijo veliki znanstveniki in učitelji delavnega ljudstva. Le tako bo nastal nov svet, ki mora biti tak, da v njem močni ne bo izkoriščali šibkega, hudobni ne dobrega, svet, v katerem ne bo več poniževanja in zatiranja, svet, v katerem bodo dela uma, znanosti, umetnosti, služila vsem ljudem za olepšanje in olajšanje življenja, ne pa posameznikom za pridobivanje bogastva. Novi svet ne sme biti svet teptanih in ponižanih, ampak svet svobodnih ljudi in narodov, ki morajo biti enakopravni ne glede na velikost ozemlja ali njihovo številčno moč.

Za te visoke ideale človeštva, za svobodo, človeka vredno življenje, za enakopravnost narodov, za trajen in pravičen mir, za socializem je bila in je nujna borba delavnih množic vsega sveta. V to borbo se vključuje tudi naše delavno ljudstvo.

Prvi maj si je delavno ljudstvo priborilo in ga proglasilo kot svoj praznik, kot dan borcev za lepše življenje. Ze 70 let se razvijajo po-

vorke iz skromnih početkov do milijonskih delavnih množic vsega sveta, ki s krepkim korakom demonstrirajo za zastavljene cilje, katerim se leto za letom in korak za korakom približujejo.

Praznik Prvega maja je postal velik praznik, ki ga ne more nobeden več prepovedati in ustaviti. Delu čast, pravico in oblast, je klic milijonov trpečih, ponižanih in razžaljenih.

K naprednim množicam vsega sveta se priključujemo tudi mi. V mnogih državah se stotisočglave množice kmečko-delavnega ljudstva vključujejo v veličastne prvomajske proslave. V Italiji, posebno v tradicionalnih delavnih centrih, praznujejo vsi Prvi maj. V naši najbližji sosesčini, v novi Jugoslaviji manifestirajo kmetje in delavci zmago nad izkoriščevalci.

In mi slovesko delavno ljudstvo v Furlaniji, se zavedamo kam spadamo. Dozoravamo in vemo, da je naša borba za naše ekonomske, socialne in jezikovne pravice del borbe naprednih delavnih množic vsega sveta in v tem smislu bomo proslavljali tudi mi naš borbeni dan, Prvi maj.

«Nič na vrata usmiljenja, na vrata pravice trkam, da se mi odpro na stečaj», pravi glasnik naših dni Ivan Cankar.

Naj živi Prvi maj — praznik zmage vsega delavnega ljudstva!

Naj živi Prvi maj — praznik potlačanih in revnih!

Naj živi Prvi maj furlanskih Slovencev, da bodo enakopravni doma in po svetu!

KRUH, MIR IN SVOBODA ZA VSEDELAVNE LJUDI
PANE, PACE E LIBERTÀ' PER TUTTI I LAVORATORI

KAJ NAM MORA DATI AUTONOMIJA

NENNI O SLOVENCIH

Dežela Furlanija-Julijska Krajina s posebnim statutom, seveda če bo vlada levega centra držala svojo obljubo, se bo torej ustanovila. To rešitev že dolgo pričakujemo tudi mi Slovenci na Furlanskem.

Furlanija, in z njo tudi naše doline, je posebno v teh zadnjih letih zašla na rob ekonomskega prepada in zato bo ustanovitev avtonomne dežele gotovo pripomogla k izhodu iz sedanjih težkih razmer.

Aspiracija po avtonomiji ima svoje korenine že v davni preteklosti, a njeno rast je preprečil fašizem, ki pa se je zopet porodila med osvobodilno borbo in prav posebno v novi italijanski republiki demokratični, ko je parlament sprejel novo demokratično Ustavo, ki sloni na široki administrativni decentralizaciji in ki priznava Furlaniji-Julijski Krajini, skupno zdeželami Sicilija, Sardinija, Val d'Aosta in Trentino-Poadižje, deželno avtonomijo s posebnim statutom. Zadnjim štirim je bila že dana in je prinesla ljudem svoje sadove, le nam, le Furlaniji-Julijski Krajini, ki je ekonomsko med najbolj zaostalimi deželami v Italiji, jo tako odlašajo

in nas puste vse skupaj, Furlane in Slovence, vzdihovati po njej.

Ustanovitev dežele je torej nuja, ne samo zaradi izvajanja predpisov Ustave, ampak ker se bodo le v okviru te mogla reševati vsa ekonomska in politična vprašanja, in kar je za nas Slovence najbolj važno, tudi vsa manjšinska vprašanja.

Pričakujemo torej, da bo novi politično-administrativni organizem v resnici s posebnim statu-

tom, tako kot predvideva člen 116 republiške Ustave. Dežela, ki bi v svojem statutu zanikala naš obstoj, bi za nas Slovence v Furlaniji prav malo pomenila. Pričakujemo zato, da se tudi v okviru deželne zakonodaje resnično zajamčijo pravice jezikovnih manjšin, to se pravi, da mora biti

Vojmir Tedoldi

(Nadaljuje na 2. strani)

ADKRILI TERORISTE V TRSTU

Skupina mladih fašističnih atentatorjev ter nevarnih kriminalcev, ki pripadajo organizaciji «Movimento di avanguardia giovanile» in ki so v Trstu v zadnjih letih izvršili vrsto atentatov na slovenske ustanove, komunistične krožke ter na prof. Shiffreja, je končno padla v roke pravici. Vsi so priznali svojo krivdo. Funkcionarji političnega oddelka kvesture so namreč zaključili preiskavo glede atentata na prof. Schiffreja ter prijavili sodišču devet

kricev, izmed katerih so štirje a-retirani in zaprti v tržaških zaporih, trije so na začasnih svobodi, dva pa sta pravočasno odšla v inozemstvo.

Med to preiskavo so tudi odkrili krivce atentatov na sedež «Primorskega dnevnika» in na komunistični krožek v Ul. S. Zenone. Razen tega so preiskovalni organi tudi ugotovili, da so fašistični kriminalci nameravali

(Nadaljuje na 2. strani)

V nedeljo 2 aprila je voditelj socialistične stranke Piero Nenni rekel v Pordenonu, da med slovensko narodno manjšino v Italiji ni rasizma. «Predvsem se ne bo ponovil primer iz Južnega Tirola zaradi različnega ozračja, v katerem živi slovenska manjšina in s katero je bil ustvarjen stik na podlagi enakopravnosti. Pripadniki slovenske manjšine so predvsem v vrstah levičarskih strank. Če pa bi kakšen nesrečen hotel v teh krajih ustvariti razmere, kakršne so v Južnem Tirolu ali Alžiriji, tedaj to ne bo delo levičarjev, ampak strank, v katerih domujejo ljudje, ki so sposobni s plastičnimi masami izvrševati atentate na demokrate in hočejo s tem ustvariti prepad med prebivalstvom».

Dežela s posebnim statutom Furlanije-Julijska krajina bo ustanovljena že v tej legislaturi, to pomeni še pred novimi volitvami, ki bodo 1.1963.

V Furlanski Sloveniji so bili teroristi iz vrst trikotaristov, fašistov in celo monarhistov, nikdar pa iz vrst našega ljudstva. Tako je bilo tudi na Goriškem in Tržaškem, kjer so se Slovenci samo branili in nikoli napadali. Južni Torolci pa so zato napadali, ker jim niso dali avtonomije v bocenski pokrajini, kakor sta se domonila De Gasperi - Gruber. Mi furlanski Slovenci pa smo bili nimar tepeni.

INTERNACIONALNI MLADINSKI FESTIVAL V BRDIH

Vipolže v Brdih bodo 13. maja prizorišče mednarodnega srečanja mladine pod geslom »Za mir in prijateljstvo«. Razen 5000 mladincev in mladink iz vse Slovenije se bo srečanja udeležilo približno dva tisoč mladincev in mladink iz Goriške, Tržaške in Videmske pokrajine in okoli 200 mladih Korošcev.

Zbrani mladini bo govorila predsednica Centralnega komiteja Ljudske mladine Slovenije Francka Strmole, govorili bodo tudi predstavniki mladine iz zamejstva. V kulturnem programu pa bo med drugim sodeloval pevski zbor primorskih študentov.

To bo že drugo srečanje zamejske mladine. Prvo je bilo lani v Planici. Nedvomno bo to srečanje pripomoglo k še večjemu zblizjevanju mladine ter spoznavanju njenega dela in problemov v deželah z različno družbeno ureditvijo.

Iz Krnatske doline

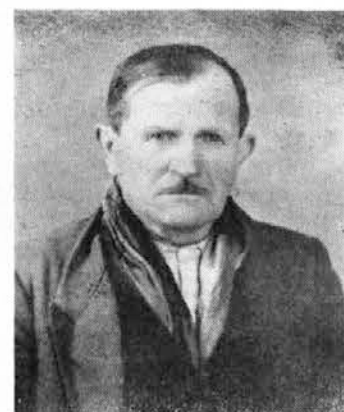
Zadnje čase se nesreče kar vrstijo 'dná za drugo u naši dolini. U nje se šnje pozabu nesrečni padec senačiča iz telefrike u Karnicah anu ubój matere anu sina u Torlanu anu že ne točala druga. Pred dnevi se je smartno ponesrečilu 54 letni kontadin Keko Monaj iz Sv. Jervaža par Njemah. Mož je čistu svoj čačadorski sklóp anu ne de bi vjeđu k ta u je čerjān, je partisnu na petelina (grilēt). Balini so ga kopolili jušto u glavo, kar je provokalo hitro smart. U zapašča ženó, 18 anu 10 letni hčeri anu 16 letnega sina. Raněk Monaj je bi zlo poznan po usej Karnajski dolini, zaki e bi čačador anu je prehodil use hosti do zadnjega piča. Nesreča, ke ne kopolila Monajovo famejo, ne zlo pretresla usó našo okuolico.

ESPOZICION DOMAČIH VIN. Zadnja ljeta no organizujuvajo u usjeh vinopardjelnih krajih sagre domačih vin, de pokažejo tjem, ke no se intendajo tóu piti, njih pardjelek, de ga valorizajo anu de dajo najbuojša na tabelo rinoma-

nih vin. U Njemah so organizali zadnjo itako sagro še pred páruo svjetouno uero anu u tjem dougem času so sigurno še izbuojšali vina anu zato uo no jo čē ljetos spek organizati u dneħ od 29 aprila do 1. maja. Parčakujejo dosti judi, posebno čē to bo ljepo, saj sta Njeme anu Romandol zlo parulačna za turiste.

LOMBAJ

U torák 17. aprila, ku nas je po hudem snežnem viharju preteklega tjedna spet začelo razveseljeva-

ti gorko sonce, je u našo vas par-š la velika žalost: neparčakovano je nehalo biti dobró sarcē našega vaščana Antona Rukina-Drečinu po domače.

Ranki, ki je biu star le 66 ljet, je biu zlo poznan po usej široki okuolici, saj je spadau med tiste naše može, ki se odlikujejo po poštenosti, djelavnosti an zavednosti. Use njegovo živjenje je biu tard djelaunik, posvečen obdjelovanju kamenitih starmih njivic, ki tjerjajo od človjeka karvave žujē, an družinici, de je rastla u zdravem duhu. Izguba tega vrlega moža je zlo prizadela usó okuolico an u krogu njegovih parjatelju bo ostala nenadomestljiva praznina. Sadā počiva na britoфу par Sv. Štoblanku, kamor so ga spremil usi vaščani an znanci okuoliških vasi.

Ob izgubi nepozabnega Antona Drečinuvega izrekamo družini an žlahti naše globoko sožalje.

GORENJI TRBIL. Celeste Bernjak je muoru iti u špitau, zaki je padu skuoz oknó domače hiše an si zlomu desno roko. Ozdravu bo u adnim mjescu.

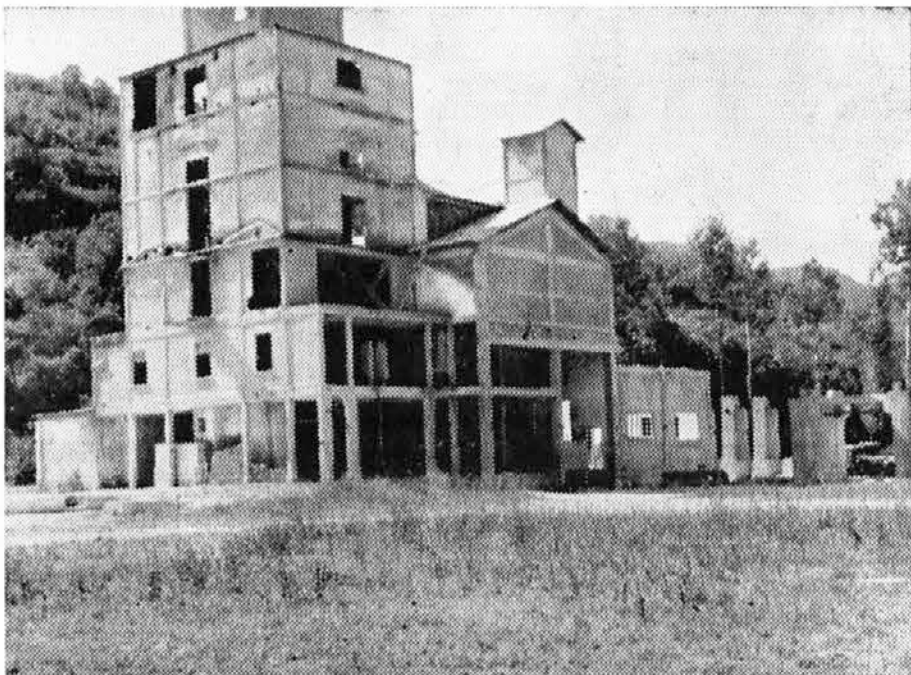
NADALJUJE IZ PRVE STRANI

KAJ NAM MORA DATI AUTONOMIJA

priznana vsem Slovencem enakopravnost z ostalimi državljani in to ne glede na kraje, kjer so naseljeni in jim mora biti tudi zadržana pravica do svobodnega kulturnega razvoja, pravica do pouka in do svobodnega izražanja v vseh istancah v materinem jeziku. Enako bodo morale biti spoštovane, in če je potrebno tudi valorizirane, furlanske in slovenske tradicije, ki karakterizirajo ljud-

velikim privatnim monopolom, ki so jih popolnoma podrli ali pa za stalno zaprli, na stotine delavcev pa postavili na cesto.

Pričakujemo torej z veliko nestrpnostjo ustanovitev avtonomne dežele. Ne bomo pa mogli biti zadovoljni, če dežela ne bo slonela na široko demokratičnem temelju. Naši ljudje so zato pripravljeno dati, in kolikor jim dopuščajo moči in možnosti, vso svojo pod-

Zadnji ostanki podrté fabrike cementa v Sv. Lenartu

stvo naše dežele.

Poleg tega pričakujemo tudi, upoštevajoč posebno zaostalo ekonomsko strukturo, ki se je še bolj poslabšala v teh zadnjih letih kljub takozvanemu »ekonomskemu čudežu«, da se ne bodo vzeli samo na znanje ekonomski in socialni problemi, ampak da se bodo končno rešili čimpreje.

Deželna vlada ali uprava, ki bo zmožna postaviti in realizirati politiko, primerno potrebam našega področja poslužujoč se široko demokratičnih zakonodajnih organov, bo brez dvoma bolj hitro in bolj učinkovito rešila vse naše probleme in mi bomo našli izhod iz tega težkega obupnega ekonomskega stanja. Število naših delavcev, ki so primorani zapustiti domačijo in svoje drage, vsak dan strahovito narašča. Nekatere vasi so že skoraj izpraznjene, hiše se podirajo, ostalim pa preti ista usoda. Možje in žene, vsi delazmožni ljudje odhajajo v svet, doma ostajajo le matere z malimi otroki in starčki.

Radi bi tudi videli, da bi končno nehali s politikom, ki podpira industrijsko koncentracijo, kajti ta ne pusti, da bi se slovenska narodna manjšina videmske pokrajine ekonomsko opomogla in kulturno razvila. Pri nas so industrije, začeni s tovarno taninovih ekstraktov v Čedadu, ki jo je prevzel veliki kompleks LEPETIT, in tovarno cementa s kamnolomom v Sv. Lenartu, ki jo je prevzela ITALCIMENTI prišle v roke

poro, da bo v korist vseh dežela mogla začeti z izvajanjem svojega programa, in ni potrebno posebej poudariti, končno spremenila iz vsakega vidika tudi lice naših dolin; v prvi vrsti bo treba odpraviti feudalne in polfeudalne strukture, ki ovirajo korak proti tistim obzorjem bratskega sožitja in socialne pravičnosti, ki jih zahteva današnji napredek.

Vojmir Tedoldi

ARETIRALI TERORISTE V TRSTU

1. aprila zvečer, in sicer ob isti uri, ko je bil izvršen atentat na prof. Schiffreirja, napraviti tudi atentat na sedež Neodvisne socialistične zveze v Ul. sv. Franciška in ob vhodu v kino dvorano »Supercinema«, v kateri so nekaj mesecev prej predvajali film »Anatomija diktatorja«. Fašističnim kriminalcem pa vse to ni zadostovalo in so napravili tudi atentat na openski tramvaj ter so hoteli napraviti atentat na sedež tržaške komunistične federacije.

Končno je policija prišla na sled in odkrila nevarno tolpo, odkriti pa bi morali tudi vodilne pajdaše, stare in zakrknjene fašiste, ki se še vedno skrivajo v ozađu. Policija je sicer razčistila nekatere njihove podvige, toda iz dosedanjih ugotovitev se lahko sklepa, da imajo vsi drugi atentati in napadi na slovenske in napredne ustanove ter fašistični izgedi po tržaških ulicah isti izvor.

NOVICE IZ NADIŠKE DOLINE

V Špetru so se menili razni ljudje, ki imajo opraviti pri banki, kdo največ zasluži v Furlanski Sloveniji od tistih treh vrst frankov (švicerskega, belgijskega in francoskega) ter od germanskih mark, ki jih pošiljajo emigranti domov. Banka zasluži nekaj na rimesah, toda ne dosti, ker gre za majhne kontribute. Žena dobi sicer skoraj ves denar, kar možu ostane od menze in za spanje. A ta denar ne ostane dolgo pri ženi. Doma le bolj malo pridelajo in morajo skoro vse vzeti v botegi. Doma imajo kvečjemu mleko, krompir pa malo zelenjave in podobnega. Pasta, riž, razne mortadele, kruh vsak dan frišen, olje, meso, žajfa in druge stvari mora vse sproti kupovati. A vseglih, če je dobra gospodinja ji mora ostati najmanj 20.000 lir, da jih dene na stran. Največ ostane pametni ženi in nato botegarij od emigrantskih soudou. Če pa žena nima pameti, pa konča vse v botegi.

SV. LENART

Iz stagionale v permanentne emigranti iz Sv. Lenarta. V redakcijo nam je prinesel star mož pismo, ki mu ga je pisal sin iz Germanije. Ko smo ga prebrali smo se popraskali po glavi, tako nas je zaskrbelo, pa čeglih smo to že prej slišali. Letos je začela huda bitka emigranti Germaniji, Francija in celo Švicera, ki se še nekoliko obotavlja, hočejo spremiti naše emigrante iz stagionalnih, sezonskih v permanentne. Kako, se boste uprašali? Tako da

bodo spravili še njihove familije v emigracijo. V nekaterih krajih v Germaniji so že začeli zidati naših emigrantov ne bo več nazaj. Germaniji se bolj splača narediti hiše za familije, kakor loviti delavce po svetu vsako leto.

Letos je začelo, če pojde tako naprej, adio naši emigranti! Vidli jih bomo le za vsakih nekaj let kot turiste. »Guten Tag« namesto »buon giorno« nas bodo pozdravljali.

NA KRATKO POVEDANO

ŠPETER SLOVENOV. Mario Manzini se je zbudil u žebjem u čampno nogo an so ga muorli zavoj tega pejati u špitau.

SV. LENART. Ivan Predan se je na djelu precej hudo ponesrečil, zaki je padu iz impalkature. Ozdravu bo u adnem mjescu, če ne nastopijo komplikacioni.

PODBONESEC. Miliho Makorič se je ponesrečil u motociklom blizu Manzana. Par nesreči je ušafu poškode na glavi, ki pa njeso ble takuó hude, de bi muoru zavoj tega ostati u špitau.

STARA GORA. Na provincialni administraciji so diskutiral, de bo korlo asphaltiral vso cjesto, ki iz naše gore peje čez brjega do Kolovrata.

SOVODNJE. U kratkem boju začel z djeli gradnje novega sedeža komun. To djelo bo koštalo čez 12 milijonov lir.

TIPANA. Prejšnji tjedan se je ustanovil komitata za ekonomski

preporod (comitato di rinascita economica), ki bo imeu svoj sedež u Platišjih, kjer je biu enkrat komunski sedež.

ČEDAD. Prejšnji tjedan, kar je močno liu dež, je blo po našem mjestu use rdeče po tleh, zaki je padu rdeč dež, ki je biu pomješán z rdečim pjeskom, pravijo, da ga je parnesu vjetar najbrž iz Afrike.

LANDARSKA JAMA. Mladinska delegacija iz Ljubljane, ki se je mudila nekaj dni po raznih krajih Furlanije na obisku pri furlanski napredni mladini, je obiskala našo vas in našo zgodovinsko jamo.

ČRNEJA. Ljetos bojo tud par nas organizali »sagro« od vina. U ta namen so formalni komitat, ki bo muoru določiti datum, ki bo okuol polovice maja.

mali oglasi

KANADSKI SLOVENEK srednjih let (pokrajina Ontario) bi rad spoznal mlado dekle. Resne ponude poslati na redakcijo pod geslom »Kanada« pri »MATAJUR«, Via Vittorio Veneto, 32/1 - Udine.

TOVARNA STOLOV v Manzanu išče vajece od 14 let naprej. Hrana in stanovanje zagotovljena. Ponudbe poslati na našo redakcijo pod geslom »vajejenci«.

ZAGOTOVLJENO DELO v FABRIKI v Pordenonu, hrana in stanovanje tistemu, ki bi v prostih urah pomagal pri delu na malem posestvu v Prata di Pordenone. Pismene ali osebne ponudbe sprejema naša redakcija v Vidmu, Via Vittorio Veneto, 32/1 - telefon 33-46.

Slovenska družina v Vidmu sprejme v službo k malemu otroku 14/16 letno deklico, ki govori slovensko. V dopoldanskih urah bi tudi pomagala v trgovini z mešanin blagom in se tako priučila poklica. Ponudbe poslati na našo redakcijo v Vidmu, Via Vittorio Veneto, 32/1 - telefon 33-46.

Odgovorni urednik: VOJMRIR TEDOLDI
Dovoljenje videmskega Tribunalja n. 47

Tipografia G. Missio - Udine

IZ KANALSKÉ DOLINE

BELA PEČ. Ker vidimo, da se vsi kraji, turistični ali ne turistični, potegujejo za izboljšanje svojih cest, se sprašujemo zakaj gremo pri nas mimo vsega tega tako ravnodušno. Kdo ne pozna Belopeških jezer, ki se kot utrnjeni solzi lesketata pod Mangartom? Vsi jih poznajo, domači in tuji turisti, poznajo pa tudi ozko in slabo cesto, ki vodi do njih, in nevarnost, ki preti vsem voznikom in pešcem, ker je pretesna, Stroški bi bili sicer precej veliki, ker bi bilo potrebno izsekati nekaj skal in razširiti mostove, da bi po-

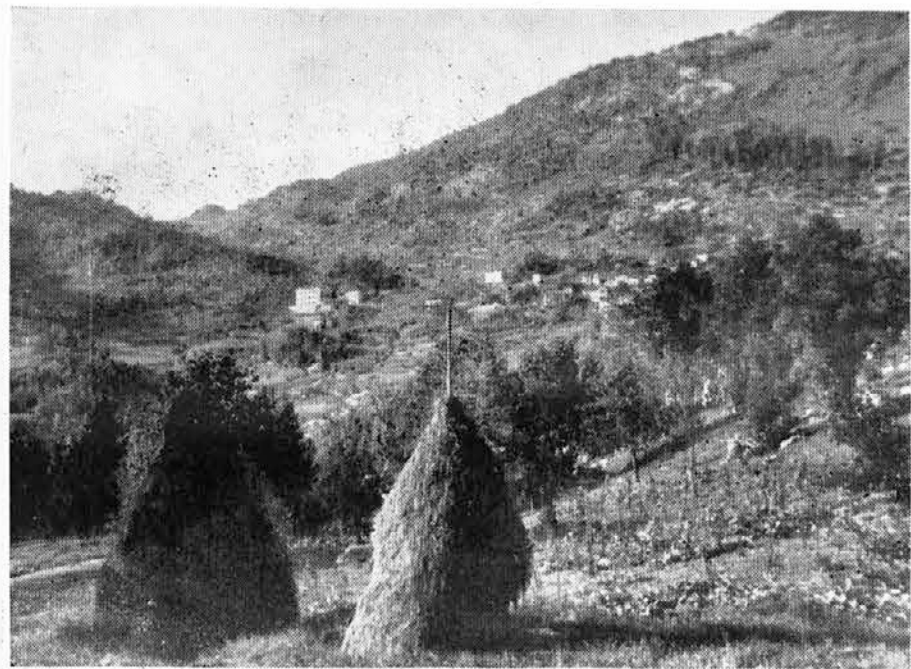
stala dvosmerna cesta, a dostop do jezer bi bil boljši in promet večji.

Pa ne samo iz turističnega vidika, tudi zaradi prevoženja lesa iz tamkajšnjih gozdov bi bilo nujno potrebno cesto urediti. Sedaj se morajo kamionisti in izletniki držati voznega reda, ker se ne moreta srečati dve vozili. Izletnik je primoran ostati pri jezeru najmanj eno uro, in včasih to ni mogoče, ker ne sme preje navzdol, v Beli peči pa tudi čakajo verige avtomobilov, da napoči, čas, ko smejo odriniti proti cilju.

L. Z. Po vaseh Italijanske Slavije

An mežnar je peju pětjarja u cirku an mu je povjedu an pokazu nesrečo, ki se mu je bila zgodila, an mu je jau: „Vi ste zlo zlo podoban svetmu Tilhu, jutre puojdite na njega mest gor un utâr an, brez se maj ganit, boste sveti Tilh u času maše, dokjer famoster an (l)judje ne puodjo uon s cjerkve, an potle bote kosu u moji hiši an jast vam nabasam pun žaki moke.“

An drug dan se je petjar nabasu gor u utar, mežnar ga je obljeku ku svetga Tilha, mu je parstrigu brado, mu je tud s sadlan pomazu gobat (obraz) an roki, da tud ko-

Motiv iz gora med Mijo in Matajurjem

za (koža) bo imjela farbo ku tista od svetga Tilha an ga je takuo lepou poraunū, de obedan b ne biu jau, de nijē te pravi svet Tilh.

Za desetu uru je mežnar odprū urata, u cjerku so se vsul (l)judje, paršu je famoštâr an se je začela maša. Vse je šlo dobro, (l)judje so pobožno gledal svetga Tilha an molil. Svet Tilh je gledu (l)judi brez maj pomagnit z očmi an se veselil njih časti. Škoda, le da mu muhe njeso dale miru. Kadar so zauonjale duh od sadla, se jih je trkaj nabrolo gor po gobcu, da je biu ves čarin. Neusmiljeno so ga zbadale an grizle brez strahu. Oh, kakuo je trpeu buožac an nijē sme u se granit! Mežnar je use tuo videu an se je tresu od strahu. Tud (l)judje so se poupraševal, de ki če reč tuo? Svet Tilh je tarpeu buj ko obedna duša u vicah, buj ko obedan marternik.

An še pridge nije ne konca ne kraja, muh pa njimar vič. (L)judje so poslušal pridgo, on pa je u sarcu preklinju mežnarja, svetga Tilha, senjan, mokō, famoštâr an use hudiče. An kadar nije mogu vič prenest, je pribrenčau še adan velik sršen, ki mu je začeu plesat glih pred očmi. Famoštâr pa se je tud glih takrat zagrijeu an o njega pravu (l)judem, de če ne bojo buj pametno živjel an če bojo še napri se pjānli, plesal an preklinjal an če se ne bojo pobuojšal, svet Tilh jih bo zapustju.

„Ne, ne, ne bom čaku ne sršena ne pobošanja,“ je jau petjar an je skoču dol na cjerku an pode-rjoč ((l)judi, ki se njeso mogli takuo hitro odganit, je frknu skuoze urata an ku duja zverina zleteu gor po host.

U cjerkvi je nastau tajšan strah, de use je upilo, vse je tulilo an se stiskalo skouze urata. U par minutah u cjerkvi an okuole cjerkve nije bilo žive duše, vse je uteklō dol u vas an se zaprlo u hiše. Tud famoštâr je leteu, kar je le mogu. Samo mežnar nije uteku, ma si meu roke od veseja, de se je brez spotā an brez skode rješu od pětjarja an od svetga Tilha.

Še drugo so se (l)judje pogo-varjal an gruntal, de kakuo se so

Bohu takuo zamjerli, de svet Tilh jih je zapustju na tisto vizo. Le mežnar Arnej Podkoritnik je vje-du, kaduo an kakuo se je pregrešju, pa še ne spuoved nije tega povjedu. Petjar pa se nije nikul vic povrnū u tiste kraje. Sejma svetga Tilha nije bilo vic, cjerkva je bila zapuščenā an počas počas se je zasula (L)judje poznajo svetga Tilha samuo še tu u prāvcah.

Na Trčmunu

Za Matajurjem nekaj zabuskne. V mraku zdirjamo po kamnitih stezah, za nami švigajo iskre, pred nami bežijo sence, se znajdemo

v globačah, preskočimo hudournike, se zvišamo, «andželci» že pozvanjajo avemarijo, dušice že delajo teme in strašijo pod kostani, a mlad puob domov grede se spomni na svojo čeco in sam poje skozi hosto:

ZA DOBRO VOLJO

U oštarijo pride mož iz mjesta an upraša vina an vode. Oštjer gre u kljet, njega puobič, ki je radoveden, pa ostane u oštariji. Čudno se mu zdi, de zaki je mož uprašu še vode h vinu an zatuō upraša: «Nunac, zaki buoste nucu vodo?»

Mož pa odguori: «H vinu jo parlijem, de se prej žejo ugasnem». Puobič pa hitro oguori: «O, tistega ni trjeba, saj je oče sam učeraj zliu dva škafe vode med vino».

Vanček pride konac šuolskega ljeta iz šuole, lož bukve na mizo an gre hitro pruo očetu, rekoč: «Oče, vi ne vjeste, kakuo me ima učitelj rad. Usi otroc, je jau, muorajo iti po vakancah u drugo klaso, samo menē je zadaržū par sebi».

Kmetica: «Ospuod famoštâr, al bi mi pomagu, de bi se muoj Bepi naprej učiu, de bi študjeru za "ospuoda"?»

Famoštâr: «Al ima dobro glavo?»

Kmetica: «Dobro, dobro, čez tri stopnice je padu, pa se je ni razbiu».

«Al je rjes, de boš popiu še 'dno skljedico mljeka», reče teta svojem nevuodu, ki je paršu h njej. «Ne smijem, mati nejče».

Teta: «Nno, kakuo pa je jala mati?»

Nevuod: «Jala je, de ne smijem tekaj jest, ku vi, kar pridite h nam».

Mati: «Oj, Drejček, glej, krajšne bargeške imaš! Al si se vaju po travi?»

Drejček: «Vaju sem se po tajšni travi, katjero je že krava snjedla».

«Je ljeuš moja jubca
ku lavorjev cvjet,
sam Buoh jo je ustvarju
za me na ta svjet...»

An sada je konac, se je zarežal Petar Matajurac, deseti brat, Peter Klepec, Martin Krpan Beneške (lovenije, in nam izginil izpred oči, da niti vedeli nismo, kdaj in kako. Tam za kostonji se mu oglašā izvoljenka:

«Muoj puobič je ljep
ku te lobarju cvjet.
Usi (l)judje če ga grajajo,
jest ga čem mjet...»

Izmotamo se iz host in smo v Trčmunu. Po hišah že molijo rožar (rožni venec). Prisluhimo: «...ki je na brijeh Kalvari težki križ nesu... Sveta Marija, mat božā...».

Pod prijateljsko streho se zasopli odpočivamo, pijemo žganico in stresamo goriške novice. Profesor nas prijazno ošteje, da smo ponočni nemirni duhovi, pa le trči z nami na slovensko zdravje, potem pa se odpravi počivat. Občutili smo vso bližino profesora — pesnika Ivana Trinka, ki je s svojim duhom napolnil ves hram in nas navdal z modrostjo in veselostjo. Zjutraj okrog devetih odmašuje doma, po kosilu se dve uri razgiba na običajnem sprehodu. Zdravje ga ni zapustilo, zdravniška ne pozna, zna sam pripraviti domača zdravila, je v sedemdesetem. S hribovsko kljubovalnostjo in z glavo pokonci se upira starosti. Literatura se mu dobrika, poglobi se vanjo in v nove smeri, pa odloži in odmaje z glavo...

Mati: «Žvanič, kaj pa misliš, de ješ na prazen želuodac nezdrjelo jabuko?»

Zvanič: «Nič se ne buojte mati, saj ni več prazen, sem snjedu že štjeri jabuka».

Tako je bilo tudi v Italiji, kadar so šli naši ljudje kam delat. Samo za tri ali štiri otroke imamo nova šolska poslopja v dostih krajih: v Bregu, v Vilah, v Porčnju, v Pedroži, v Podvratih in drugje. V Podbrdu v Terski dolini so zgradili velikansko stavbo, da bi služila otroškemu vrtcu, a na žalost je prazen, ker ni otrok, da bi ga obiskovali. ustvariti pogoje, da bi naši ljudje mogli živeti na domačih tleh.

TRI NESPAMETNE...

1) Jager išče in nič ni zgubil.
2) Mežnar z mušnico bere in nobeden mu ni dolžan.

3) Fajmoštâr drugim žene daje in sam jo nima.

ZA NASE gospodinje

Katranast madež previdno namažemo s surovim maslom. Po dveh urah zbrisemo maslo s krpo, najboljša je iz mehkega sukna. Ostanke medeža odstranimo nato z bencinom.

Krvave medeže spravimo iz belih tkanin s 4% vodikovim peroksidom. Če ostanejo rumeni robovi, jih previdno odstranimo z oksalno kislino.

Lake in oljnate barve iz tkanine najprej previdno izpraskamo, nato čistimo tkanino s terpentinom, nato s špiritom in nazadnje z bencinom.

VZPENJAČA NA VIŠARJE

KANALSKA DOLINA

1800 m nad morjem v 6 minutah

Odhod iz postaje Ovcja ves (780 m nad morjem), kamor lahko dospete z avtobusom iz in v Trbiz vsakih pol ure.

Na postajah v Ovcji vesi in Visarjih restavracija, topla in mrzla jedila, kavarna in buffet.

FUNIVIA MONTE LUSSARI VAL CANALE

a m. 1800 sul livello del mare in 6 minuti

Partenza dalla stazione di Valbruna (m. 780 s/m)
Servizio di autobus da e per Tarvisio ogni mezz'ora

Servizi alle due stazioni di Valbruna e Lussari di ristorante, tavola calda e fredda, bar - buffet

Pravkar so izdali v Ljubljani v zbirki KONDOR tretji ponatis nam priljubljenega romana

FRANCETA BEVKA:

KAPLAN MARTIN
ČEDERMAC

KAPLAN MARTIN ČEDERMAC

Naročite ga lahko pri naši redakciji.

Festa del Lavoro

Ancora una volta si celebra la festa più classica e più cara ai lavoratori di tutto il mondo: il PRIMO MAGGIO; e naturalmente essa è fortemente accettata e sentita anche tra i lavoratori e le lavoratrici, anzi tra il popolo tutto, della Slavia Friulana, terra tradizionalmente ispirata da principi e idee nuove, questi e quelli intesi a migliorare le sorti di ciascuno e di tutti; a far rispettare i più elementari diritti sul terreno economico, sociale, etnico e linguistico; intesi, soprattutto, a tutelare, con la pace, che è il bene supremo dell'umanità, la libertà e ad ispirare ai singoli ed ai popoli di ogni razza e di ogni credo politico e religioso, sentimenti di bontà, di altruismo e di fratellanza.

La festa del «Primo Maggio» è nata nel lontano 1890, ed è nata per una sacrosanta protesta agli eccidi di Chicago — dove i lavoratori stavano reclamando per la prima volta, assieme a un onesto salario, la giornata delle otto ore — e di altre località; ed essa per decenni, e fino a ieri, si può dire, ha costituito più che la festa mondiale del lavoro, una giornata internazionale di lotta contro gli sfruttatori, contro coloro che volevano e vogliono mantenere in catene i lavoratori, contro coloro che si arricchiscono alle loro spalle e che non intendono per niente aggiornarsi ai tempi e riconoscere che tutti gli uomini sulla terra hanno gli stessi diritti e gli stessi doveri; e più diritti, semmai, ne hanno i lavoratori in quanto essi, con le loro mani e con il loro sudore creano tutti i beni necessari alla vita dello uomo ed al suo perpetuarsi: dal pane alla casa.

Ma son cose che si sanno, e se le ricordiamo lo facciamo per sentirsi più vicini, oltrechè ai fratelli delle nostre valli, ai nostri fratelli lontani, sparsi in ogni parte del mondo e in particolare nel Belgio, interrati nelle viscere del sottosuolo e protesi in un diuturno e pericoloso sforzo per estrarre carbone e altri minerali, in Francia, Germania, Svizzera, Lussemburgo e negli altri continenti: Africa (Saahara, Camerum), America e Australia.

E lo facciamo anche per esprimere a cuore aperto il nostro vivo grazie e la nostra riconoscenza a quanti hanno sorretto — con la parola, il consiglio e l'incoraggiamento — ed aiutato e continuano, dimostrando con ciò che in essi l'amore per la loro terra è costante ed entusiasta, ad aiutarci ben sapendo che questa nostra e loro bandiera — unica a sventolare a simbolo e difesa del patrimonio storico e culturale di queste valli, le cui popolazioni attendono ancora di essere tutelate e aiutate a sufficienza e di essere poste su un piano di parità — non ammainerà ne ora ne mai; e tanto meno sog-

giacerà a intimidazioni o compromessi di sorta: abbiamo già, noi che sempre operiamo alla luce del sole, subito nel corso di tanti anni maldicenze, accuse di vario genere e perfino violenze, ma nulla ha potuto distoglierci dal nostro lavoro, e tanto meno intaccare la nostra dirittura morale e politica; e su questa strada, noi, per il bene e l'avvenire della nostra gente, cui di nuovo esprimiamo l'augurio di un «Primo Maggio» festoso e nel contempo meditativo perchè molte cose sono ancora da risolvere, continueremo a marciare iperterriti impegnando ogni nostra energia sorretti dal consenso generale e dalla fiducia che ne deriva dal nostro buon diritto.

Il nostro giornale invia un caloroso saluto a tutti i lavoratori ed in particolare a coloro che, costretti a cercar lavoro all'estero, non potranno festeggiare questa grande giornata assieme i loro familiari. L'augurio che noi facciamo, è che presto abbia a cancellarsi questa vergognosa piaga dal nostro Friuli e che lo sviluppo economico e sociale abbia ad assumere anche nella nostra Regione maggiore intensità, permettendo così alle nostre genti di poter operare per la trasformazione delle loro terre native e per dare ad esse un volto veramente moderno.

I rapporti economici tra il Friuli e la Slovenia

Fiera Internazionale „Alpe-Adria„

E' noto ormai a tutti, ma lo ripetiamo con una certa soddisfazione, che i rapporti economici tra il Friuli e la Slovenia, e quindi conseguentemente tra l'Italia e la Jugoslavia, paesi confinanti, sono soddisfacenti e che essi, tramite le Camere di Commercio di Udine, Gorizia e Trieste per l'Italia e quella di Lubiana per la Jugoslavia, vanno considerevolmente migliorando con beneficio di entrambi le parti; e fu in seguito a questa auspicata ripresa di rapporti economici che è stato anche possibile l'«Accordo di Udine». Per il piccolo traffico di frontiera che è stato salutato con gioia da tutte le popolazioni sia al di qua che al di là del confine. E sull'indicazione di questi avvenimenti di buon vicinato va ora inserendosi anche il settore culturale.

Ora, come già avvertito, a Lubiana, nel Palazzo delle Esposizioni (Gospodarko Razstavišče), tra pochi giorni, e precisamente l'11 maggio corrente, verrà aperta la Prima Grande Fiera Campionaria della Slovenia, del Friuli e della Carinzia, fiera che rimarrà aperta al pubblico fino al giorno 20.

L'importante rassegna, ufficialmente denominata «Fiera Alpe-Adria», vede, in una parola, coronati gli sforzi di tre Paesi e precisamente Italia, Austria e Jugoslavia, i quali, anche perchè confinanti, intendono viepiù rafforzare tra loro gli scambi di merci e in tal modo garantire la più stretta collaborazione economica.

Quali risultati si attendono da questa attesa manifestazione fieristica internazionale che, ripetiamo, noi salutiamo anche come auspicio di continua convivenza pacifica tra vicini e di fraternità tra i popoli?

Innanzitutto la fiera dovrebbe

avere lo scopo, e certamente lo ha, oltrechè di far conoscere i prodotti dei rispettivi Paesi partecipanti, e per essi i singoli espositori, di costruire la pedana di lancio per rendere più agevoli e più rapidi gli scambi dei prodotti o merci di largo consumo come pure di materiale tecnico; e più che tutto tra le provincie di Udine, Gorizia e Trieste e le zone jugoslave in modo da poter integrare il fabbisogno dei rispettivi mercati.

La vicina Slovenia, per chi non lo sapesse, produce cuoio, legname, prodotti agricoli, manufatti artigianali, pesce conservato, bestiame da allevamento e da macello, carta da macero, mole per molini, acque minerali, conserve d'ogni specie, detersivi e altri prodotti di largo consumo, nonché pezzi utili all'industria meccanica.

La Jugoslavia, comunque, può esportare in Italia, nell'ambito della Fiera di Lubiana, per oltre due miliardi di lire e in Austria per 30 milioni di scellini; e in eguale misura può assicurarsi merci dai due citati Paesi.

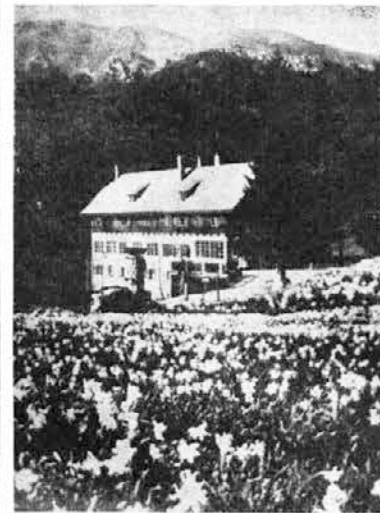
Specificatamente dal Friuli si può esportare in Jugoslavia, e più particolarmente nella vicina Slovenia, merci di vario tipo tra cui elettrodomestici, attrezzature per l'industria alberghiera, prodotti dell'industria meccanica di precisione, coltellerie, pantofole, prodotti chimici ed attrezzature ospedaliere.

La sede della Fiera è ubicata nei pressi della stazione ferroviaria; e ciò agevolerà alquanto i visitatori che senz'altro saranno numerosi.

Organizzata in ogni settore in maniera veramente diligente e razionale, e perciò encomiabile, a cominciare dall'invitante e arti-

VACANZE IN MONTAGNA

Hotel „Dom pod Golico„

PLANINA

Alt. 1000 m. s/m da Jesenice (Slovenia Superiore) Km. 4; da Tarvisio (Val Canale) Km. 45.

Posizione incantevole posta alle falde del Monte Golica (Caravanche) nella suggestiva valle della Sava - Centro per magnifiche escursioni alpinistiche.

Pensione giornaliera 1000 - 1200 lire.

KRANJSKA GORA

Hotel ERIKA

A 900 mt. dal mare, cucina italiana. Pensioni da L. 1000 a 1500.

TARVISIO

Val Canale - mt. 750 s/m

Incantevole centro di villeggiatura. Informazioni: Azienda Autonoma Soggiorno - Tarvisio - tel. 61135.

RADOVLJICA

(Slovenia Superiore)

a 7 Km. da Bled - Graziosa cittadina di villeggiatura - Per informazioni: Società turistica (T.D.) - Radovljica.

BC KB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. p. A. - Capitale Sociale L. 600.000.000

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000

TRST - ULICA FABIO FILZI N. 10 - TRIESTE

TELEFON N. 38-101 / 38-045 - INDIRIZZO TELEGRAFICO: BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

soparudine

industria orologerie speciali e apparecchi elettromeccanici

UDINE
Via Chiassaforte 4
Tel. 54561 - 2 - 3

POMLADANSKI MEDNARODNI SEJEM OBMEJNIH POKRAJIN

“ALPE - ADRIA„

FIERA INTERNAZIONALE DELLE PROVINCIE DI CONFINE

LJUBLJANA: 11-20 - V - 1962

na Gospodarskem razstavišču
nel Palazzo delle Esposizioni

Cassette prefabbricate d'importazione dalla Jugoslavia

DITTA PIERO CIMENTI

Via Venzzone, 29 - UDINE - Telefono 5.38.38

A richiesta si inviano depliant

